

RENATA KOPCZYK

Uniwersytet Wrocławski

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU
W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM
W SPRAWACH SPORTOWYCH
NA GRUNCIE STANDARDÓW
EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW CZŁOWIEKA

I. WPROWADZENIE

Problematyka praw człowieka jest jednym z najczęściej omawianych współcześnie zagadnień i zarazem podstawowym pojęciem w nauce prawa. Prawa człowieka jako niepodważalne wartości społeczne i samoistne źródła prawa stanowią jeden z najważniejszych elementów polityki wewnętrznej oraz międzynarodowej poszczególnych państw¹. Prawo do rzetelnego procesu jest podstawowym prawem każdej osoby w demokratycznym społeczeństwie². Ta podstawowa wolność człowieka, która stanowi przedmiot aktów prawnych o charakterze zarówno międzynarodowym³, jak i krajowym⁴, gwarantuje funkcjonowanie demokratycznego państwa prawnego⁵. Ma także ogromne znaczenie dla prawidłowego działania

¹ B.S. Diallo, *Międzynarodowe instrumenty ochrony praw człowieka*, Poznań 2010, s. 9.

² Potwierdza to w swoim orzecznictwie Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz), a także sądy poszczególnych państw, np. Sąd Najwyższy (SN) w Polsce. Zob. m.in. Wyrok ETPCz z dnia 21 lutego 1975 r., 4451/70, *Golder p. Wielka Brytania*; Wyrok ETPCz z dnia 7 października 1988 r., 10519/83, *Salabiaku p. Francja*.

³ Powszechna deklaracja praw człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r. dostępna pod adresem: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III); Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPCz) sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284; Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167; Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE 2010 /C 83.

⁴ Zob. np. art. 45 Konstytucji RP z 1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483, art. 8 Konstytucji Grecji, wyd. 2 zm. i uaktual., przeł. G. i W. Uliccy, Warszawa 2005.

⁵ Por. P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009, *passim*.

mechanizmów demokracji i bez wątplenia jest sposobem określenia relacji oraz pozycji obywateli (w tym wypadku sportowca) w sytuacji zaistnienia konfliktu interesów.

W świetle powyższych uwarunkowań tezę niniejszego opracowania stanowi możliwość powołania się przez sportowca na EKPCz. Celem artykułu jest ukazanie problematyki dotyczącej istoty prawa sportowców do rzetelnego procesu na podstawie art. 6 EKPCz. Podczas realizacji przedmiotowego założenia analizie poddano pod kątem tematyki sportowej poszczególne zasady składające się na prawo do rzetelnego procesu. Ponadto, wzięwszy pod uwagę, że najwięcej wątpliwości i kontrowersji dotyczy postępowań w sprawie dopingu, to one w głównej mierze będą stanowiły tło prowadzonych rozważań.

II. ROZWIĄZYWANIE SPORÓW SPORTOWYCH

Aktywność sportowa podlega coraz liczniejszym regulacjom prawnym, co związane jest z aktualną pozycją sportu we współczesnym społeczeństwie. Stanowi on fenomen o złożonej i wielowymiarowej strukturze, zawierającej w sobie zarówno elementy społeczne, jak i gospodarcze. Ryzyko konfliktów między różnymi rodzajami unormowań prawnych jest na stałe wpisane w istotę prawa sportowego⁶. Dlatego też zagadnienie dotyczące rozwiązywania kwestii spornych wynikających ze stosunków prawnych pojawiających się w sferze aktywności sportowej od wielu lat budzi emocje zarówno wśród teoretyków, jak i praktyków prawa⁷. Postępująca komercjalizacja, profesjonalizacja, instytucjonalizacja i mediatyzacja sportu w naturalny sposób doprowadziła do eskalacji spornych kwestii w tej dziedzinie. Należy pamiętać, że zarówno charakter, jak i tło tych konfliktów jest bardzo różnorodne. Obejmują one między innymi spory dyscyplinarne, które w większości wypadków dotyczą jednej z bardziej kontrowersyjnych kwestii w sporcie – dopingu; spory o charakterze cywilnoprawnym, takie jak prawa do transmisji, prawa reklamowe czy też prawa klubu sportowego do zawodnika⁸. Wyczerpujące wyszczególnienie wysoce problematycznych kwestii spornych w sporcie nie jest tutaj celowe. Podkreślenia wymaga jednak, że spory te, mimo sprzeciwu federacji

⁶ Na temat pojęcia prawa sportowego zob. m.in. I. Blackshaw, *Is there such a thing as sports law?*, „Sports Law and Taxation Reports” listopad 2010, s. 6–9; R. Parrish, *Sports Law and Policy In the European Union*, Manchester 2003; S. Weatherill, *Is there such a thing as EU sports law?*, „The International Sports Law Journal” 2011, nr 1–2, s. 38–41; S. Gardiner, *Sports Law*, 2006, s. 40; H. Radke, *Sport i prawo — jakie regulacje, jaki zakres?*, „Sport Wyczynowy” 2007, nr 7–9/511–513, s. 143.

⁷ Początkowo sportowe spory prawne rozwiązywane były przede wszystkim w ramach wewnętrznych procedur. Szerzej na ten temat A. Wach, *Alternatywne formy rozwiązywania sporów sportowych*, Warszawa 2005.

⁸ Zob. P. Cioch, *Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu w Lozannie*, „Kwartalnik ADR” 2009, nr 4 (8), s. 71.

sportowych, poddane zostały zewnętrznej kontroli, sprawowanej w szczególności przez sądy państwowe⁹.

Zakres dopuszczalności drogi sądowej w sprawach o charakterze sportowym jest szeroki i *de lege lata* sądy poszczególnych państw mogą orzekać w niemal większości tych spraw¹⁰. Jednakże, jak pokazuje dotychczasowa praktyka, sądowy wymiar sprawiedliwości nie uzyskał pozycji dominującej i jego znaczenie przy rozwiązywaniu konfliktów w sprawach ze stosunków sportowych nie ma tak dużego znaczenia jak choćby w materii spółdzielczej, która też należy do sfery korporacyjnej.

Takiego stanu rzeczy doktryna upatruje przede wszystkim w zauważalnej nieadekwatności sądowego wymiaru sprawiedliwości do specyficznych spraw sportowych¹¹. Podkreśla się, że długotrwała droga i wysoce sformalizowana procedura sądowa jest niekompatybilna z postulatami środowisk sportowych, które oczekują szybkiego załatwienia sporu, co związane jest z potrzebą ochrony rywalizacji sportowej i zapewnienia jej ciągłości. Zwraca się jednak uwagę, że taki stan rzeczy powiązany jest również ze świadomą działalnością sportowych federacji międzynarodowych¹² oraz przede wszystkim Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego (MKOl) i Światowej Agencji Antydopingowej (WADA)¹³. Starają się one odgórnie narzucić wszystkim podmiotom funkcjonującym w sporcie poddawanie spornych spraw pod rozstrzygnięcie Trybunału Arbitrażowego do spraw Sportu (CAS) w Lozannie¹⁴. W tym celu dosyć powszechnie jest stosowana dyskusyjna w doktrynie prawa i praktyce tzw. klauzula arbitrażowa przez ode-

⁹ A. Wach, *op. cit.*, s. 305.

¹⁰ *Ibidem, passim*.

¹¹ Zob. m.in. V. Alexandrakis, *Arbitration and alternative disputes resolution (ADR) in sport*, [w:] D.P. Panagiotopoulos (red.), *Sports Law, an Emerging Legal Order: Human Rights of Athletes*, Athens 2009, s. 460–468; J.L. Dupont, *European Community Law and Arbitration in Sport*; Roca Jonyent, S.L.P. 2011; A. Wach, *op. cit.*; P. Cioch, *op. cit.*

¹² W sposób znamieny obrazują to słowa wiceprzewodniczącego Światowej Agencji Antydopingowej A. Ljungqvista, który stwierdził: „Courts create a lot of problems for our anti-doping work, but we say we don't care in the least what they say. We have our rules, and they are supreme”.

¹³ Światowa Agencja Antydopingowa (*World Anti-Doping Agency* — WADA) została założona w 1999 r. pod auspicjami Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego (MKOl), który uznał, że niezbędne jest podjęcie działań mających na celu koordynację międzynarodowej walki z dopingiem w sporcie. Pomimo początków, które związane są z MKOl, WADA działa jako niezależna organizacja prawa prywatnego, powstała na podstawie prawa szwajcarskiego, której zasadniczym celem jest promowanie i koordynowanie walki z dopingiem. Zob. art. 4 statutu WADA (*Constitutive Instrument of Foundation of the World Anti-Doping Agency*), http://www.wada-ama.org/Documents/About_WADA/Statutes/WADA_Statutes_2009_EN.pdf. Więcej na ten temat: B. Houlihan, *The World Anti-Doping Agency: Prospects for success*, [w:] J. O'Leary (red.), *Drugs and Doping in Sport: Socio-Legal Perspectives*, London 2001, s. 125 nn.

¹⁴ CAS został formalnie powołany w 1983 r. Obecnie CAS jest ostateczną instancją odwoławczą od orzeczeń organów 33 międzynarodowych federacji sportowych, a od 31 grudnia 2003 r., w myśl postanowień art. 13 Światowego Kodeksu Antydopingowego WADA, jest także ostatnią instancją odwoławczą od wszystkich decyzji oraz orzeczeń, które nakładają na zawodnika sankcje za stosowanie środków dopingujących.

slanie. Stanowi ona podstawę kompetencji Trybunału Lozańkiego oraz innych stałych sportowych sądów polubownych. Sprowadza się ona do tego, że wola poddania sporu przez strony pod rozstrzygnięcie sądownictwa polubownego nie jest sformułowana wprost poprzez podpisanie klauzuli zapisu na sąd polubowny czy też umowy arbitrażowej. Przyjmuje się, że na zasadzie fikcji prawnej wola ta wynika z samego członkostwa w organizacji sportowej i *per facta concludentia* zaakceptowania wszystkich unormowań statutowych¹⁵. Inaczej mówiąc, zgoda na poddanie sprawy sądowi arbitrażowemu nie jest wyrażona w instrumentarium prawnym, formalizującym kontrakt materialnoprawny stron, lecz wynika z odrębnego dokumentu (statutu czy regulaminu federacji sportowej), do których on odsyła wyraźnie lub też w sposób dorozumiany¹⁶. Taka konstrukcja nie daje stronom możliwości wyboru instytucji, która miałaby rozstrzygnąć powstały spór i stawia pod znakiem zapytania dobrowolność arbitrażu.

Nadmienić należy, że ta dysproporcja w rozpatrywaniu spraw sportowych pomiędzy sądami powszechnymi a polubownymi wynika także z obawy sportowców czy trenerów związanej z samą możliwością pozwania do sądu klubu czy też związku sportowego, które to dysponują potężnym orężem w postaci sankcji dyscyplinarnych. Ponadto wiele statutów i regulaminów sportowych poszczególnych związków, stowarzyszeń czy też klubów zawiera klauzule przewidujące wyłączną właściwość rozstrzygania sporów dla sądów polubownych¹⁷.

III. POJĘCIE RZETELNEGO PROCESU W EKPCz

Ta zwięzła formuła zawiera w sobie bogaty katalog zasad, jakie powinny być nie tylko deklarowane przez poszczególne państwa, ale przede wszystkim urzeczywistniane w codziennej praktyce funkcjonowania tych państw. Rzetelność procesu jest bowiem gwarantem praworządności państwa i ochrony wszelkich praw i wolności jednostki¹⁸.

Pojęcie rzetelnego procesu we wszystkich państwach członkowskich Rady Europy nierozzerwalnie powiązane jest z funkcjonowaniem oraz orzecznictwem ETPCz. Wiele rozwiązań przyjętych przez poszczególne państwa w zakresie rze-

¹⁵ Zob. sprawa *Stanley Roberts p. FIBA*, wyrok z 7 lutego 2001, 4P.230/2000, Rep. CAS Awards II, 808.

¹⁶ A. Wach, *Klauzula arbitrażowa przez odesłanie*, PS 2005, nr 1, s. 63.

¹⁷ Zob. np. art. 47 § 3 Statutu Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN), który stanowi, że „Członkowie PZPN, zawodnicy, trenerzy, instruktorzy oraz menedżerowie ds. piłkarzy zobowiązani są do formułowania w umowach cywilnoprawnych dot. sporów w zakresie organizacji i uprawiania sportu piłki nożnej klauzul przewidujących wyłączną właściwość Piłkarskiego Sądu Polubownego”. Zob. także art. 4 Competition Rules International Association of Athletics Federations (IAAF) 2012–2013, http://www.iaaf.org/mm/document/06/28/89/62889_PDF_English.pdf.

¹⁸ Ł. Lasek, *Prawo do rzetelnego procesu sądowego*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, s. 1.

telnego procesu było inspirowanych rozwijaną twórczo interpretacją tego pojęcia przez ETPCz¹⁹.

Prawo do rzetelnego procesu zapewnione zostało poprzez dyspozycję art. 6 EKPCz, zgodnie z którą każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem ma charakter jawny, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, a także z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym oraz gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron bądź też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości²⁰.

Ustę 3 art. 6 EKPCz ustanawia katalog minimalnych praw, które przysługują każdej jednostce w obliczu oskarżenia. Osoba oskarżona powinna być niezwłocznie poinformowana w zrozumiałym dla niej języku o istocie i przyczynie postawienia jej w stan oskarżenia²¹, co wiąże się z koniecznością zapewnienia odpowiedniego czasu, który jest niezbędny do przygotowania obrony²². Każdy oskarżony ma również prawo do bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a w wypadku jeśli nie posiada środków na pokrycie kosztów obrony, ma prawo do bezpłatnego korzystania z pomocy prawnej²³. Ponadto w ust. 3 lit. e przewidziano prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza.

Istotna z punktu widzenia sportowca w sytuacjach spornych, dotyczących zwłaszcza postępowania dopingowego, jest treść ust. 2 omawianego artykułu, która potwierdza zasadę domniemania niewinności, według której każda osoba jest niewinna wobec przedstawionych jej zarzutów, dopóki wina nie zostanie jej udowodniona zgodnie z przepisami ustawy²⁴.

Zawarte w art. 6 EKPCz postanowienia są miarą naszej cywilizacji i ilustrują osiągnięcia związane z rozwojem praw człowieka. Ich celem jest zapewnienie każdej jednostce sprawiedliwego procesu²⁵, a prawa zawarte w powyższym artykule powszechnie uznawane są za podstawowe prawa człowieka.

¹⁹ H. Kuczyńska, *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów angielskich*, [w:] P. Wiliński (red.), *op. cit.*, s. 38.

²⁰ Art. 6 ust. 1 EKPCz.

²¹ *Ibidem*, ust. 3 lit a).

²² *Ibidem*, lit b).

²³ *Ibidem*, lit c).

²⁴ W literaturze podkreśla się, że jest to jedna z ważniejszych dyrektyw, określająca sytuację prawną oskarżonego. Zob. np. A.Z. Krawiec, *Zasada in dubio pro reo w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Prokurator” 2006, 4 (28), s. 96–114.

²⁵ J.W. Soek, *The fundamental rights of athletes in doping trials*, [w:] J. O’Leary (red.), *op. cit.*, s. 57–58.

Ograniczenie korzystania z prawa do rzetelnego procesu może wynikać jedynie z treści art. 15 EKPCz. Zgodnie z nim każde państwo-strona Konwencji może podjąć środki uchylające stosowanie zobowiązań z niej wynikających w przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu. Jednakże możliwość ta nie obejmuje prawa do życia²⁶, zakazu tortur²⁷, niewolnictwa²⁸, karania bez podstawy prawnej²⁹, a także stosowania kary śmierci³⁰ oraz zasady *ne bis in idem*³¹.

Na prawo do rzetelnego procesu w świetle postanowień EKPCz, jak już zaznaczono, składają się liczne zasady, które można podzielić na te wymienione *explicite* w art. 6 EKPCz oraz te, które są *implicite* zawarte w dyspozycji art. 6 Konwencji. Ze względu na przedmiot tego artykułu analizie zostaną poddane tylko dwie z nich, prawo dostępu do niezawisłego i bezstronnego sądu oraz zasada domniemania niewinności.

IV. PRAWO SPORTOWCA DO DOSTĘPU DO NIEZAWISŁEGO I BEZSTRONNEGO SĄDU

Pośród wszystkich zasad wynikających z treści art. 6 EKPCz skuteczna realizacja prawa dostępu do sądu w ujęciu ETPCz jest warunkiem koniecznym pozostawania uprawnień składających się na prawo do rzetelnego procesu i stanowi zarazem jeden z najważniejszych jego elementów składowych³². Stanowisko takie zostało w sposób dobitny podkreślone przez ETPCz w sprawie Golder³³. Trybunał stwierdził, że prawo dostępu do sądu jest elementem nierozzerwalnie związanym z treścią art. 6 EKPCz i byłoby niepojęte, gdyby zawarte w nim gwarancje proceduralne przyznane stronom nie mogły być realizowane.

Prawo do rzetelnego procesu nie jest prawem absolutnym i może podlegać pewnym ograniczeniom³⁴. Jednakże nie mogą one prowadzić do takiego stanu, w którym jednostka nie mogłaby z niego skorzystać³⁵. Ponadto, zgodnie ze stanowiskiem ETPCz, muszą one być uzasadnione i proporcjonalne w stosunku do

²⁶ Art. 2 EKPCz.

²⁷ Art. 3 EKPCz.

²⁸ Art. 4 ust. 1 EKPCz.

²⁹ Art. 7 EKPCz.

³⁰ Protokół nr 13 do EKPCz, dotyczący zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach.

³¹ Art. 4 protokołu nr 7 do EKPCz, Dz.U. z 2003 r., Nr 42, poz. 364.

³² Zob. m.in. Orzeczenie *Le Compte, Van Leuven i De Meyer p. Belgia* z 23 czerwca 1981 r., A. 43.

³³ Sprawa *Golder p. Wielka Brytania*.

³⁴ Zob. Wyrok w sprawie z 26 lipca 2005, 39199/98 *Podbielski I PPU Polpure p. Polsce*.

³⁵ C. Nowak, *Prawo do rzetelnego procesu sądowego w świetle EKPC i orzecznictwa ETPC*, [w:] P. Wiliński (red.), *op. cit.*, s. 135.

celu, jakiemu mają służyć³⁶. Ograniczenia takie w świecie sportu są akceptowane na przykład w związku z funkcjonowaniem ruchu olimpijskiego przy okazji organizacji igrzysk olimpijskich, jednakże nie można dopuścić, by stały się one powszechne dla całego ruchu sportowego³⁷.

Istotne jest w tym miejscu poruszenie kwestii dobrowolnej rezygnacji z prawa przysługującego na podstawie art. 6 ust. 1 EKPCz na rzecz arbitrażu. Jak podkreśla doktryna, z prawa do rozstrzygania sprawy przez sąd ustanowiony ustawą można zrezygnować, ale tylko wówczas, gdy poddanie sprawy pod sąd polubowny przynosi niezaprzeczalne korzyści osobie, która się na to decyduje, a oprócz tego nie narusza EKPCz i nie jest wyrażona pod przymusem³⁸.

Jak wskazano, zastosowanie w sferze sportu kontrowersyjnej klauzuli arbitrażowej przez odesłanie ma kluczowe znaczenie dla określenia właściwości sportowych sądów polubownych, a zwłaszcza CAS. Należy jednak pamiętać, że w większości wypadków konstrukcja ta wiąże się z przyjęciem drogi arbitrażowej w celu rozpoznawania sporów sportowych w statutach oraz regulaminach krajowych i międzynarodowych federacji sportowych. Takie rozwiązanie powoduje, iż dobrowolność arbitrażu staje się fikcją. Wprawdzie Szwajcarski Sąd Federalny uzasadnia konieczność stosowania takiej konstrukcji względami *stricte sportowymi* oraz koniecznością umożliwienia szybkiego postępowania³⁹ i w swoim dotychczasowym orzecznictwie konsekwentnie odmawiał możliwości powołania się na treść art. 6 ust 1 EKPCz w postępowaniu przed CAS⁴⁰, to sam w orzeczeniu w sprawie *Canas*⁴¹ wskazał, iż sportowcy, chcąc uczestniczyć w rywalizacji sportowej odbywającej się pod patronatem związków czy federacji sportowych, które w swoich przepisach przewidują wyłączną właściwość rozstrzygania sporów dla sądów polubownych, nie mają wyboru i muszą zaakceptować klauzulę arbitrażową⁴². Innymi słowy sam Szwajcarski Sąd Federalny zauważa przymusowy charakter arbitrażu sportowego. W takim wypadku, gdy zawodnik, a zwłaszcza profesjonalista, dla którego rywalizacja sportowa stanowi źródło dochodu, niejako

³⁶ Zob. m.in. orzeczenie ETPCz z dnia 8 lipca 1986 r., 9006/80, *Lithgow i inni p. Wielka Brytania*.

³⁷ T. Antoniou, *Restrictions on personal rights because of the organization of Olympic Games*, [w:] N. Klamaris, A. Bredimas, A. Malatos (red.), *Olympic Games and Law*, Athens-Komotini 2005, s. 165.

³⁸ Zob. M.A. Nowicki, *Komentarz do art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wartości*, [w:] M.A. Nowicki (red.), *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010, s. 386–486.

³⁹ Zob. m.in. *Sprawa A., B. v. Comité International Olympique, Fédération Internationale de Ski et Tribunal Arbitral du Sport*, 4P.267/2002, ATF 129 III 445.

⁴⁰ Zob. np. *Sprawa Abel Xavier v. Union des Associations Européennes de Football*, 4P.124/2001, ATF 127 III 429.

⁴¹ *Sprawa Guillermo Cañas v. ATP Tour et Tribunal Arbitral du Sport*, 4P.172/2006, ATF 133 III 235.

⁴² Zob. także S. Besson, *Arbitration and Human Rights*, ASA BULL 2006, s. 395.

zostaje zmuszony do zaakceptowania arbitrażu jako formy rozwiązywania wszelkich kwestii spornych, trudno jest mówić o dobrowolności rezygnacji z prawa do sądu⁴³. Nadto jeśli nawet w opinii Szwajcarskiego Sądu Federalnego przymusowa akceptacja sądownictwa polubownego jest utożsamiana z dobrowolną rezygnacją z prawa do sądu, to nie jest to opinia zbieżna z orzecznictwem ETPCz. Stanowisko ETPCz w tej sprawie jest jednoznaczne i wynika z niego bezspornie, że arbitralność rozstrzygania o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę jest niedopuszczalna⁴⁴. Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreśla ponadto, iż o możliwości rezygnacji z praw wynikających z treści art. 6 EKPCz decyduje także treść prawa krajowego⁴⁵, co niejednokrotnie stoi w sprzeczności z przepisami zawartymi w regulaminach i statutach sportowych federacji krajowych i międzynarodowych⁴⁶. W świetle orzecznictwa ETPCz ograniczenia dotyczące prawa sportowca do dostępu do niezawisłego i bezstronnego sądu w spornych kwestiach z zakresu sportu muszą być każdorazowo indywidualnie analizowane pod kątem celowości i proporcjonalności.

Warto także odnotować stanowisko Parlamentu Europejskiego, który w projekcie sprawozdania w sprawie europejskiego wymiaru sportu⁴⁷ w pkt 22 uznaje właściwość sądów sportowych do rozpatrywania sporów w dziedzinie sportu, o ile przestrzegają one prawa obywatela do sprawiedliwego procesu. Jednoznacznie potwierdza to prezentowaną powyżej koncepcję, która zakłada obowiązek przestrzegania postanowień EKPCz w sprawach sportowych.

Ponadto argumentem, który przemawia za bezpośrednim stosowaniem regulacji EKPCz do sportowych sporów, jest logika. Trudno sobie bowiem wyobrazić, że państwo będące stroną Konwencji pozwala organizacjom prawa prywatnego do łamania jej przepisów.

V. ZASADA DOMNIEMANIA NIEWINNOŚCI

Zasadę domniemania niewinności statuuje art. 6 ust. 2 EKPCz. Zgodnie z treścią tego przepisu każda osoba jest niewinna do czasu udowodnienia jej winy. Dyrektywa ta skierowana jest do organów prowadzących postępowanie. Wymaga on od arbitrów/sędziów, aby między innymi nie rozpatrywali sprawy, że oskarżony

⁴³ Sytuacja ta trafnie została ujęta przez J. de Montmollin i D.A. Pentsov, którzy to odwołali się do filmu *Ojciec chrzestny* i słów Don Vito Corleone, sugerując, że zawodnikom przedstawia się ofertę nie do odrzucenia. Zob. J. de Montmollin i D.A. Pentsov, *Do athletes really have the right to a fair trial in „non-analytical positive” doping cases?*, „The American Review of International Arbitration” 22, 2011, nr 2, s. 207.

⁴⁴ Zob. *Osmo Suovaniemi v. Finland*, No. 31737/96.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Na przykład art. 3 ustawy z dnia 17.01.2002 r. Kodeks postępowania cywilnego Federacji Rosyjskiej; art. 8 Konstytucji Grecji. Zob. także sprawa AEK p. NBA, V. Alexandrakis..., s. 467 nn.

⁴⁷ Projekt sprawozdania w sprawie europejskiego wymiaru sportu, 22/06/2011, 2011/2087(INI).

dopuszczył się zarzucanego mu czynu. Zasada ta pociąga za sobą szereg konsekwencji prawnych, zgodnie z którymi badanie winy powinno odbywać się w sposób obiektywny, a obowiązek dowodzenia zgodnie z łacińską paremią *ei incumbit probatio, qui dicit, non ei, qui negat* spoczywa na oskarżycielu. Ponadto obowiązuje tu reguła *in dubio pro reo*.

W postępowaniu antydopingowym, opartym na regulacjach WADA, możemy zaobserwować tendencję przeciwną do postanowień, które wynikają z treści art. 6 EKPCz. Przepisy antydopingowe WADA prowadzą do ograniczenia prawa sportowca do obrony, ponadto w ich świetle obowiązuje odwrotna do reguły *in dubio pro reo* reguła, wedle której wszelkie wątpliwości tłumaczy się na niekorzyść oskarżonego⁴⁸. Światowy Kodeks antydopingowy kreuje dwa odrębne przewinienia dopingowe, które są powiązane z szeroko rozumianym unikaniem kontroli antydopingowej⁴⁹. Zgodnie z treścią art. 2.4 niniejszego aktu trzykrotne niestawienie się w wyznaczonym miejscu w okresie tzw. 60-minutowego okienka⁵⁰ poza zawodami lub nieprzedstawienie wymaganych informacji na temat miejsca pobytu⁵¹ w czasie 18 miesięcy, stanowi przewinienie dopingowe. Także w przypadku odmowy lub niestawienia się bez uzasadnienia w punkcie pobrania próbki fizjologicznej po należytych powiadomieniu lub w wypadku unikania pobrania próbki w inny sposób mamy do czynienia z przewinieniem dopingowym⁵². Co więcej, *de lege lata* zachodzi odwrócenie ciężaru dowodu — oskarżony jest winny, dopóki nie udowodni swojej niewinności⁵³.

Kwestia naruszenia dyspozycji art. 6 EKPCz poruszana była w sprawie m.in. Andreja Kascheckina, kolarza kazachskiego, który jeździł w zawodowej grupie w Belgii. Został on poddany tzw. losowym testom antydopingowym podczas pobytu na wakacjach w Turcji w towarzystwie swojej rodziny. Jego adwokat wska-

⁴⁸ Światowy Kodeks Antydopingowy, art. 2.

⁴⁹ R. Piechota, *Reguły antydopingowe w Polsce*, [w:] A. Pokrywka (red.), *Antydoping w Polsce*, Warszawa 2009, s. 11–12.

⁵⁰ Zawodnik należący do tzw. RTP (*Registered Testing Pool*) zobowiązany jest wskazać miejsca swojego pobytu oraz określić dla każdego dnia jedno 60-minutowe okienko między godzinami 6 a 23, podczas którego deklaruje on dostępność kontroli dopingowej. Szerzej na ten temat zob. R. Piechota, *Międzynarodowe standardy WADA 2009 — analiza stanu prawnego*, „Sport Wyczyn.” 2009, nr 2, s. 188.

⁵¹ Międzynarodowy Standard Badań WADA przewiduje tworzenie przez organizacje antydopingowe tzw. RTP, czyli puli zawodników (grup docelowych) rejestrowanych na potrzeby badań antydopingowych. Zawodnicy zakwalifikowani do takiej puli poddani są specjalnemu reżimowi informowania o miejscu pobytu. Są zobowiązani przed rozpoczęciem każdego kwartału do przekazania odpowiedniej organizacji informacji o miejscu swojego pobytu, obejmującej szczegółowe dane na temat harmonogramu swojej aktywności w ciągu następujących trzech miesięcy. Szerzej na ten temat zob. R. Piechota, *op. cit.*, s. 188.

⁵² Światowy Kodeks Antydopingowy, art. 2.3.

⁵³ *Ibidem*, art. 3, a także art. 10. Więcej na ten temat: J. Soek, *The Strict Liability Principle and the Human Rights of Doping Cases*, TMC ASSER PRESS, 2006, s. 399–401.

zywał, iż procedura, z którą wiąże się niezapowiedziana kontrola, uniemożliwia właściwe prawo do obrony.

Także wiele wątpliwości może budzić sprawa brytyjskiej biegaczki Christine Ohuruogu⁵⁴, która trzy razy nie poddała się kontroli antydopingowej w związku ze zmianą planów szkoleniowych i w świetle regulacji Światowego Kodeksu Antydopingowego⁵⁵ oraz Międzynarodowych standardów badań WADA uznana została za winną naruszeń przepisów antydopingowych.

Podobnie dwie belgijskie tenisistki Yanina Wickmayer oraz Xaviera Malisse zostały zawieszona na rok przez ich rodzimy Trybunał Antydopingowy (Flemish Doping Tribunal) za „unikanie” kontroli antydopingowej, co w środowisku sportowym zostało odebrane jako pogwałcenie ich prawa do obrony i naruszenie zasady domniemania niewinności, a także ograniczenie wolności osobistej. Ponadto, przy tej sprawie podniesiona została kwestia proporcjonalności kary do ciężaru przewinienia. Zgodnie z ogólną zasadą ograniczenie wolności osobistej (a w tym wypadku także prawa do pracy) jest uzasadnione tylko i wyłącznie wówczas, jeżeli jest ono proporcjonalne do realizacji określonego celu⁵⁶.

Bez wątpienia można stwierdzić, że cele leżące u podstaw kontroli antydopingowej są nieproporcjonalne i nie można dopuścić, aby były osiągnane poprzez łamanie podstawowych praw wynikających z EKPCz.

VI. PODSUMOWANIE

Reasumując, należy stwierdzić, że kwestia szybkości postępowania w rozwiązywaniu sporów sportowych stanowi absolutną konieczność. Związane jest to ze szczególnym charakterem większości spraw w tym obszarze działalności człowieka, które wiążą się przede wszystkim z koniecznością prowadzenia w niezakłócony i stały sposób rywalizacji sportowej na różnym polu. Jest to bez wątpienia podstawowy atut postępowania przed sportowymi sądami arbitrażowymi. Jednakże atut ten, co zostało wskazane powyżej, może prowadzić do poważnych naruszeń norm praw człowieka.

Problematyczna w tym kontekście jest możliwość stosowania standardów praw człowieka do sportowego postępowania arbitrażowego. Warto jednak w tym

⁵⁴ Ohuruogu v. UK Athletics Ltd., CAS 2006/A/1 165, 4 (2007).

⁵⁵ Światowy Kodeks Antydopingowy, art. 2.4.

⁵⁶ W sprawie *Meca-Medina & Majcen v. Commission*, Sprawa C 519/04, ECR 2006 I-6991 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) stwierdził, że represyjny charakter przepisów antydopingowych oraz ciężar kar mających zastosowanie w przypadku ich naruszenia może oddziaływać negatywnie na konkurencję, bo gdyby nałożone kary okazały się bezzasadne, mogłyby to doprowadzić do wykluczenia sportowca ze współzawodnictwa, czyli zakłócić warunki wykonywania przez niego danego zawodu. Jednocześnie TSUE wskazał, iż naruszając zasadę proporcjonalności, np. poprzez nałożenie nazbyt surowej sankcji na zawodnika, równocześnie naruszona zostaje unijna zasada konkurencji.

miejscu przypomnieć, iż nawet jeśli nie możemy wskazać na ich bezpośrednie zastosowanie, to bez wątpienia możemy uczynić to w sposób pośredni⁵⁷. Należy pamiętać, że w momencie, kiedy państwo daje prawną możliwość poddania sporu pod rozstrzygnięcie arbitrażu sportowego, jest ono zobligowane także do zapewnienia, że postępowanie to będzie zgodne z ratyfikowanymi przez nie umowami międzynarodowymi. Przystąpienie do EKPCz oznacza, że państwo zobowiązuje się do zagwarantowania przestrzegania praw w niej zawartych, w tym prawa do rzetelnego procesu, które zgodnie z wytycznymi Trybunału należy traktować szeroko⁵⁸. Ponadto w doktrynie możemy znaleźć wielu zwolenników stosowania praw człowieka w kwestiach związanych z działalnością sportową. Zgodnie z ich poglądami regulacje dotyczące praw człowieka stanowią miary naszej cywilizacji i w związku z tym winny być stosowane do każdej działalności człowieka, także do sportu i wszystkiego, co z nim jest powiązane⁵⁹. W myśl tych wywodów arbitrzy powinni przestrzegać praw wynikających z Konwencji, w tym m.in. art. 6 EKPCz. W rzeczywistości jednak wiele z tych praw nie jest respektowanych ani przez krajowe trybunały arbitrażowe, ani przez CAS, zwłaszcza w arbitrażu *ad hoc*.

Nie ulega wątpliwości, że sport jest specyficzną sferą, do której trzeba podchodzić, biorąc pod uwagę jego autonomiczny charakter, charakterystyczną strukturę oraz przypisane do niego szczególne cechy. Oczywiście jest jednak, że minimalizm interwencyjny w sferę sportu nie może skutkować tym, że niezależność, jaką dysponują federacje sportowe i inne organizacje związane z działalnością sportową w zakresie przyjmowania regulaminów sportowych wpłynę na zupełne wyłączenie spod kontroli państw wykonywania uprawnień przyznanych jednostkom na podstawie EKPCz. Zwłaszcza że zgodnie z art. 1 Konwencji państwa sygnatariusze mają obowiązek zapewnienia jednostkom możliwość korzystania z tych praw w praktyce.

Tytułem ostatecznego wniosku można zauważyć, że arbitraż sportowy wprawdzie charakteryzuje się znacznym odformalizowaniem i szybkością postępowania, a także pozwala rozstrzygać wszelkie spory sportowe „wewnątrz sportowej rodziny”, co z założenia ma zapewnić obecność *spirit of sport* pomiędzy stronami sporu, jednakże nie gwarantuje on pełnej realizacji prawa do rzetelnego procesu, co w znaczny sposób umniejsza jego zalety i stawia w niekorzystnej sytuacji sportowca. Należy przyjąć, że każdemu sportowcowi powinno przysługiwać uprawnienie wystąpienia do sądu powszechnego, a w związku z tym powinien on mieć prawo odmowy zaakceptowania klauzuli arbitrażowej przez odesłanie, bez obawy przed restrykcjami, takimi jak odmowa udziału w rywalizacji sportowej.

⁵⁷ T. Schultz, *Human rights: A speed bump for arbitral procedures? An exploration of safeguards in the acceleration of justice*, „International Arbitration Law Review” 2006, *passim*.

⁵⁸ Zob. orzeczenie *Golder p. Wielka Brytania*; orzeczenie *Delcourt p. Belgia* z 23 lipca 1968 r., A. 11.

⁵⁹ Zob. J.W. Soek, *The fundamental rights of athletes...*, s. 57–74.

Mając powyższe na uwadze, właściwe wydaje się przytoczenie na koniec słów Herberta: „zmierzone cząstki materii, zważono ciała niebieskie i tylko w sprawach ludzkich panoszy się karygodne niedbalstwo [...]”⁶⁰.

Stwierdzić więc należy, że problematyka ta jest zagadnieniem aktualnym, a kwestia stosowania standardów praw człowieka w sportowym postępowaniu arbitrażowym rodzi wiele pytań oraz wątpliwości i stanowi nowe wyzwanie dla świata sportu.

THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN ARBITRATION PROCEEDINGS IN SPORTS AFFAIRS IN LIGHT OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS PROVISIONS

Summary

Taking into account the fast growing number of cases concerning sports issues, the author tries to show problematic aspects related to arbitration proceedings in sports affairs in light of the European Convention on Human Rights provisions. The author focuses on matters related to athlete's right to a fair trial. Having that in mind, the analysis of selected rules this right comprises of was conducted: the right of access to an independent and impartial Tribunal and presumption of innocence principle. The article ends with a conclusion, which also contains findings resulting from the aforementioned analysis.

⁶⁰ Z. Herbert, *Pan Cogito o potrzebie ścisłości*, [w:] *Raport z obłązonego Miasta*, Wrocław 1997.